

P. G. Wodehouse, mer och mer okänd i Sverige.

Många ”stora” författare har blivit bortglömda i Sverige.

I sin bok ”**Dolda Gudar. En bok om allt som inte går förlorat i en översättning**” så påminner Nils Håkansson om att vissa gamla författare behåller en stor läsekrets **på svenska**, medan andra faller i glömska. ”*Ivan Turgenevs och Maxim Gorkijs romaner var i flera årtionden ett stående inslag i svensk bokutgivning och självskrivna som klassiker, men någon gång efter 1970-talet började svenskarnas intresse för författarskapen att vika och har sedan dess aldrig återkommit. Det finns en ändlös mängd exempel på samma fenomen. Om någonting glöms bort behöver det inte vara dåligt, snarare kan det ofta vara ett sundhetstecken och ett skäl till lättnad.*” Andra storheter som enligt Håkansson är på väg att glömmas i vårt land är Zola, Thackeray, Trollope och nobelpristagare som Bertha von Suttner och Maurice Maeterlinck. Håkansson menar att dessa författare ”*tycks ohjälpligt oförmögna att väcka något större intresse på nytt.*” om Han fördjupar sig inte i **varför** vi glömmet dem. Wodehouse har också haft en stor läsekrets på svenska, men håller nu på att bli bortglömd. Håkanssons bok fick mig att reflektera kring möjliga orsaker till att Plum blivit så snabbt bortglömd de senaste decennierna.

Det är en klen tröst att Wodehouse är i gott sällskap. Somliga texter saknar större värde och Håkansson påpekar ju att glömskan av sådana texter/författare kan ses som ett sundhetstecken. Visst finns det många författare som kan glömmas utan saknad, men jag kan inte acceptera att Wodehouse hör hemma i den kategorin. Håkansson nämner Hans Fallada som ett exempel på en bortglömd författare som har återkommit i Sverige. Vi kanske kan behålla en gnutta hopp att detta också ska hända Wodehouse?

För mig personligen är Plum oförglömlig, både hans engelska original och den stora majoriteten av hans svenska översättningar, så därför undrar jag alltså **varför** faller **just Plum** i glömska i vårt land? Varför tillhör han inte de klassiker som ständigt är aktuella och kommer i nya upplagor på svenska? Det finns sannolikt ett flertal orsaker, några av mer generell karaktär, andra närmare kopplade till egenskaper i Plums texter. Som medlem i WodehouseSällskapet undrar jag också om Sällskapet kan göra något för att aktivt verka för en annan utveckling. I betraktelsen nedan gör jag inte anspråk på att ge ”sanningen”, utan redovisar bara mina funderingar om några orsaker. Tyvärr har analysen gjort mig alltmer pessimistisk om hans framtid i Sverige, på svenska, men jag har inte helt gett upp. Det är aldrig försent att ge upp som ståuppkomikern Ronny Eriksson sade.

Ökad konkurrens, nya media.

Böcker, tidskrifter och teater var länge dominerande media för författare. Konkurrensen om uppmärksamhet har nu blivit så oerhört mycket större. Boken har fått konkurrens av ett otal TV-kanaler, streaming via internet, talböcker, sociala media mm. Läsning av en bok ger läsaren utrymme att bilda sig en egen föreställning om den fiktiva världen i boken. I bildmedia serveras miljön färdig, utformad av en producent och lämnar mindre rum för fantasin. Det är också mycket bekvämare, kräver mindre egen ansträngning, att konsumera situationskomik i TV-soffan än att läsa böcker. Och utbudet är som sagt enormt.

Många litterära verk görs om till versioner i nya media. TV-versioner och filmatiseringar innebär ganska stora ingrepp, med strykningar och bearbetningar. Det är naturligt att en film blir ett helt nytt konstverk. Villkoren för det nya mediet gör att den filmade versionen ofta ligger längre från originalets text än vad skriftliga översättningar till andra språk gör. Det är inte bara så att verbala beskrivningar i originalet

ersätts av bilder utan dialoger anpassas och en del scener väljs bort. Många som först sett en filmatisering av en författares verk, det må vara Wodehouse, Austen, Tolkien eller andra, brukar vid läsning av boken uppleva att denna ger en mycket rikare upplevelse. Man noterar t.ex. att boken innehåller en massa händelser och scener som inte finns med i filmen. BBC's TV-serie "Jeeves och Wooster", 1990–93, träffade mycket fint Wodehouse's stil, miljö och tidsatmosfär och blev mycket framgångsrik också i Sverige. Serien om Blandings 2013 – 2014 innebar mer av modernisering. Filmskaparna avlägsnade sig mer från originalet och serien fick ett svalare mottagande. Många gamla TV-serier körs gång på gång i repris i olika TV-kanaler. Det är lite märkligt att inte "Jeeves och Wooster" ges i repris. Det skulle kanske kunna väcka ett intresse till liv också för att läsa hans böcker? Det finns också tidigare TV-shower (t.ex. "A Wodehouse Playhouse") som kan ses med stor behållning även om de är inspelade med äldre teknik och t.ex. med gammalt bildformat. Ett flertal av hans romaner har också spelats in som långfilmer, bl.a. en i Sverige. Men också de olika filmatiseringarna verkar ha fallit i glömska. I SVT's Öppet Arkiv finns ingenting av Wodehouse.

Jag har i min hylla sju volymer av Plum inlästa som talböcker på svenska, några av dem är äldre inspelningar på kassetband andra på CD. Böcker lästes ibland som radioföljetonger, men lyssnaren måste då "konsumera dem" när de sändes. Talböcker var först en service åt blinda, men används nu av de flesta som ett alternativ till tryckta böcker. Med talböcker slipper man det mentala jobbet med att översätta bokstäver till ord och meningar. Detta förenklar konsumtionen och gör det också möjligt att "läsa" boken samtidigt som man ägnar sin uppmärksamhet åt annat, som motion eller bilkörning. Det ökar tillgängligheten och jag lyssnar själv ibland då jag kör bil längre sträckor. Men jag tycker inte att lyssnandet ger samma djup i upplevelsen som att sitta i fåtöljen med boken i handen och kunna koncentrera hela uppmärksamheten på texten. Audiotekniken med talböcker har inte räddat Plum från glömskan.

På internet finns det hemsidor om Plum, också på svenska. WodehouseSällskapet i Sverige har en vanlig hemsida och en Facebooksida, och jag driver två hemsidor. Som jag förstår det, så är besökarna för det mesta ganska väl bekanta med Wodehouse. Under ett par år gjorde jag ett försök att driva en "chatt-sida" om Plum, men intresset var minimalt, så jag lade ner den. Jag tror inte att det skulle hjälpa upp hans popularitet med t.ex. sidor på Tiktok eller Instagram.

Nej, det är nog inte ny teknik, och sociala media som kan rädda Plum från glömskan. Mediafloden är bara alltmer strid och där lyckas han inte väcka uppmärksamhet.

Jag övergår till att rikta sökarljuset mot "inre" faktorer, egenskaper i hans texter, som kanske kan orsaka att han inte uppmärksammas? OBS! Mina "analys" avser enbart orsaker till att hans böcker **på svenska** blir bortglömda. Det handlar om hans alltmer minskande svenskspråkiga läsekrets.

Plums otaliga allusioner förutsätter referensram hos läsaren.

Plums humor har, för mig (liksom för Georg Svensson ¹), två dominerande beståndsdelar.

Den första: Intrigerna, med farsartad handling, oväntade förvecklingar, situationskomik, komiska men sympatiska gestalter som hamnar i de mest klistriga klister, dock alltid med lyckligt slut.

Den andra: Hans makalösa formuleringskonst, lek med språket och som en del av denna konst hans otaliga, ofta dolda, litterära allusioner till exempelvis Bibeln, Marcus Aurelius och andra gamla romare, till Shakespeare, Tennyson, Keats m.fl. gamla brittiska och amerikanska skalders och romanförfattare, men även till dåtida populärkultur, som musikalerna av Gilbert & Sullivan.

Den första delen: Farsartad handling och situationskomik finns det massor av i dagens utbud av underhållning i olika media, så på den punkten måste Plum numera hävda sig i en konkurrens som blivit oerhört mycket större och med en utveckling mot en alltmer drastisk och fysisk situationskomik.

¹ Se "Att översätta Wodehouse" i "Wodehouse om Wodehouse", 1981

Den andra delen: Hans språkliga humor, hans formuleringar, och inte minst alla allusioner. Hans allusioner till gamla författare är frekventa, roliga och **ofta dolda!** De dolda allusionerna upptäckts bara av de läsare som delar en hyfsad del av **Plums litterära referensram**. För mig personligen är dessa allusioner en komponent i Plums humor som roar mig mer än farsen/handlingen. Att leta efter allusioner var ett spännande detektivarbete varje gång jag läste en ny bok av honom på engelska. Inte minst upplevde jag detta då jag försökte mig på att översätta några noveller av honom.

En gemensam referensram skapar samhörighetskänsla. För att ge oss svenskar en gemensam litterär referensram har man debatterat behovet av att "fastställa" en svensk **litterär kanon**. Håkanson menar att "den svenska klassikerutgivningen" i praktiken utgör en sådan "självgenererande kanon" och lyfter fram att en stor del av denna klassikerkanon är översättningslitteratur. Urvalet i denna utgivning av klassiker förändras hela tiden, och Håkanson påpekar att klassikerna numera inte "kommer att ge oss berättelser och referensramar som vi delar med särskilt många andra, för den egenskapen har klassikern förlorat"! Han konstaterar "att litteraturen inte alls fyller samma centrala, gemensamhetsskapande funktion idag som den gjorde innan en massa andra förströelseformer dök upp under 1900-talets andra hälft." **Denna form av gemensam referensram av klassiker på svenska finns inte längre!** Detta hindrar inte att jag skulle önska att t.ex. "Som det anstår en Wooster" skulle ingå i utgivningen av "klassikerserier" så att Plum får **lite** av den uppmärksamhet han förtjänar.

För Plums författarskap får det speciella konsekvenser att många **andra** gamla författare fallit i glömska och inte platsar i en sådan kanon. **Plum använde sig mycket ofta av formuleringar lånade från äldre författare i sina skämt.** Han alluderade, gjorde roliga "felcitat" - naturligtvis medvetna - och misstolkningar av dem. Han använde också ofta citaten i en helt annan kontext än originalet, med komisk effekt. **För att uppfatta och uppskatta dessa skämt behöver den svenske läsaren känna till hur originalen är formulerade och ofta även känna till citatets kontext i originalet.** Vilken är denna Plums litterära referensram? Finns de författare han refererar till översatta till svenska? Känner den svenske läsaren till originalen? Wodehouse skrev för läsare i en engelsk kulturkrets och alluderar på författare som bildade engelsmän under förra delen av 1900-talet kände till. **Hur många unga svenskar (och, för den delen, även unga engelsmän) finns det idag som delar denna referensram eller delar delar av den?** Saknar läsaren denna referensram går en stor del av Plums speciella humor förlorad.

Dessa dolda allusioner utgör förstås ett stort problem för en översättare. Först gäller det förstås att **upptäcka** dem, helst inte missa någon enda, sedan att försöka **översätta** dem vilket också innebär problem med att det ofta avser en brittisk litterär referensram som många svenska läsare inte känner till. Läsarnas referensram förändras dessutom, verken av äldre författare faller i glömska och nya inslag tillkommer hela tiden också från andra media. Namn som Han Solo och Indiana Jones är välkända för de flesta svenskar medan få känner igen namnen Bertram Wooster och Lord Emsworth. Det är som om gammalt stoff måste ut för att nytt ska få plats, trots att vi, enligt trovärdiga uppgifter, bara använder bråkdelar av vår hjärnkapacitet. Det finns alltså en viktig del av Plums humor som inte fungerar när referensramen i hans texter inte längre stämmer med läsarnas referensram.

De författare han alluderar till läses av allt färre; citat och förr välkända "bevingade ord" av dessa författare blir inte igenkända av den stora allmänheten. För de flesta svenskar gäller detta även Bibeln. En stor del av Plums roligheter når därför helt enkelt inte in i medvetandet hos dagens yngre läsare. De saknar förutsättningar att uppfatta dem och den komiska effekten av förvrängda eller vantolkade citat från exempelvis Bibeln, Shakespeare och Tennyson, uteblir.

Ett exempel: I romanen "Smycken, tycken och Monty Bodkin" undrar Sandy hur Monty kan ha hamnat i filmindustrin i Hollywood eftersom han helt saknar erfarenheter i branschen. Monty svarar: **"Det är ju just det som gör susen, begriper du väl. Jag gjuter nytt vin i gamla läglar."** En nutida läsare kanske undrar över de gammaldags orden "gjutur" och "läglar" och anar möjligen att de kommer från Bibeln? Det Monty säger om att ge nya perspektiv låter ju rimligt?! Men hur stor är sannolikheten att läsaren inser att Monty fått läglan helt om bakfoten. I Matt 9:17 står det: "Ej heller slår man nytt vin i gamla skinnläglar; om någon så gjorde, skulle läglarna sprängas sönder och vinet spillas ut, jämte det att läglarna fördärvades." I gamla läglar ska nytt vin **inte** gjudas! Liknelsen är i Montys fall galen!

Birgitta Hammar anpassade ibland Plums allusioner till en svensk läsekrets genom att ersätta brittiska allusioner med allusioner till svenska författare, som ingick i gymnasieskolans allmänbildning förr, som Tegnér och Heidenstam. Men, många unga svenska läsare **idag** är inte bekanta med dessa svenska klassiker. Många roligheter passerar därför dessa läsare obemärkt förbi, men de uppskattas av ett fåtal överlevare med allmänbildning från de gamla gymnasierna. Jag har länge hoppats på en renässans för Plum i Sverige, men hoppet tynar bort i takt med att läsare med ”klassisk” allmänbildning försvinner. Mina barnbarn hör aldrig talas om Wodehouse i skolan, bland kompisar, på internet eller sociala media. Därmed förkastar jag inte alls de nya inslagen i de yngre generationernas referensram. Jag tycker bara att det är sorgligt att så många missar Plums stimulerande sällskap och är inte ens medvetna om att de gör det och om vad de missar. Jag bad ett av mina barnbarn (på drygt 20 år) att läsa en Plum-novell. Den spontana reaktionen var ”rolig, men knasig” och stimulerade inte till mer läsning. En ”farfarbok”. Panta rhei konstaterade redan grekerna, och jag frågar mig **hur** vi kan hålla fast det som är värt att hindras från att flyta bort och försvinna.

Modernisering till 2000-talets svenska?

Håkanson nämner att för översatta författare kan nytolkningar ibland förlänga aktualiteten. *”Samtidigt är detta omknådande en viktig förklaring till klassikernas förmåga att leva vidare. I och med sina översättningar uppdateras klassikern efterhand och anpassas efter nya tider i en sorts förvandlingar som den aldrig kan genomgå i sin originalform.”* Ett par av Wodehouse’s tidigast översatta romaner har blivit föremål för behövliga ”omknådningar”. Några av hans äldre noveller har också blivit översatta flera gånger men ofta förefaller det som om dessa nyöversättningar inte gjordes för att de tidigare ansågs föråldrade, utan pga. att man inte visste om att de existerade! De hade publicerats enbart i pressen.² Skulle nyöversättningar/moderniseringar göra Plums verk mer aktuella? En sak är att modernisera språket. Ett nutida språk och originaltextens tidsatmosfär kan ställa motstridiga krav på översättningen, krav som kanske inte är möjliga att kombinera. Man kan då fråga sig om man också behöver att byta ut originalets hela tidsatmosfär.

Jane Austens romaner utspelas ju i en ännu äldre tid och värld än Plums, och hon är ändå fortfarande aktuell med nya svenska översättningar med tidsatmosfären bibehållen. Om det fungerar för Austen, varför gör det inte det för Wodehouse? En förklaring kan vara att hennes genre är romantik och sociala fördomar. Detta är lätt att känna igen sig i också för moderna läsare av t.ex. feelgood och romcom. Hennes böcker får nog snarast anses höra hemma inom dessa genrer, vilka är stora idag. Även filmatiseringarna av hennes verk uppfattas nog av tittare som romantisk feelgood vilket lockar många tittare och får en del att sedan också bli läsare.

Wodehouse har också ofta ingrediensen kärlek hindrad av sociala fördomar, men hans historier är inte berättade som feelgood utan mer som fars. Hans intriger och kärleksförvecklingar är mest en ram som ger honom möjlighet att servera läsaren en massa farsartade situationer och roliga formuleringar. Hans genre är närmare sitcom, men till skillnad från mycken modern sitcom så bygger hans humor inte bara på komiska situationer utan i lika hög grad på **rent språkliga skämt**. Han passar inte in i feelgood och bara delvis i sitcom. Både hans och Austens historier utspelas visserligen i en gången tid och miljö, men han är tidsbunden på ett annat sätt. Hon använde inte en massa allusioner på gångna tiders litteratur. Som jag ser det så var språket för Austen verktyget för att bära fram handlingen, och handlingen kan lika bra bäras fram på ett modernare språk. Wodehouse däremot, använder egentligen handlingen och komiska situationer som en sorts förevändning att briljera med sitt språk, sina formuleringar! Språket har huvudrollen i hans böcker, inte handlingen. Eftersom formuleringar och lek med språket är väsentligare än handlingen i Plums texter, så fungerar det inte alls att bara berätta handlingen med nya ord. En modernisering av språket ställer då helt andra krav på översättaren.

Det finns Plumentusiaster som efterlyst nyöversättningar av Plum och som hoppas att sådana skulle göra honom mer aktuell. Kunde det vara ett intressant experiment att modernisera översättningen av en

² Se några studier jag publicerat på hemsidan www.wodehouseforskning.weebly.com/artiklar

Plumroman på liknande sätt som skett med Austen? Jag är alltså mycket tveksam. För att klara av en sådan utmaning och bibehålla Plums **stil** (inte bara hans intrig), måste översättaren vara väl hemmastadd både i Plums referensram (förstå hans allusioner och språkliga skämt) och i moderna ungdomars språk och referensram. Risken finns att man hemfaller åt anakronismer. Är sådan omtolkning möjlig. Utan att man förlorar Plums själ?

Robert McCrum skrev (för Oxford English Dictionary): "Slutligen, Wodehouse's genialitet som författare var att han kunde berätta sina historier med ett språk som dansade över sidan, som lyckligt förenade akademisk stil med förortens slang."³ Jag instämmer. McCrum talar en lycklig mix av omaka stilar. Wodehouse's språk uppskattades högt i bildade kretsar i "Oxbridge". Detta "akademiska" högtravande språk talades av bildade engelsmän under främst mellankrigstiden. Slangspråk hör hemma i en annan social klass och utvecklas och förändras otroligt snabbt. Slanguttryck från 30-talet är för de flesta unga idag helt inaktuella och jag, en gammal uv, förstår knappast något av de (svenska?) slanguttryck som mina barnbarn nu använder sig av. Slangord har kort livslängd! Ibland är nog vitsen med att använda nya slangord att markera grupptillhörighet, precis som vissa klädmoden? Här finns en klyfta mellan generationernas språk stor som Grand Canyon. Hammarling, och i ännu högre grad Hammar, lyckades erkänt bra med att fånga Plums språkliga stil och med att formulera en lättflytande svenska som liksom originalet "dansade över sidan". Inte minst Hammar lyckades också mycket väl med stilkrockarna mellan "akademiskt" högtravande svenska och svenska slanguttryck. Hennes språkliga mix hör hemma i 30- 40-talens Sverige. Är det möjligt att föryngra båda inslagen i denna mix med 80 år och behålla komiken i kollisionen och utan att bli anakronistisk? För att undvika anakronismer kanske man då måste omplantera historierna från tiden i Plums värld till **modern tid**? Vad blir då kvar av Plum?

En helt annan sak är att en del Plumverk nu revideras också i engelska nytryckningar. Man byter ut ord som användes förr utan höjda ögonbryn, men som kan stöta moderna läsare. Motsvarande på svenska är t.ex. att Pippi Långstrump på 40-talet använde "n-ordet" för invånarna på den söderhavsö där hennes pappa var kung, utan att hon (eller Astrid Lindgren) ansågs vara rasist. Sådana ord har ingen betydelse för Plums stil och komik och jag ser inga problem med att ersätta dem vid nytryckningar, inte heller på svenska. Men detta är som sagt en helt annan sak.

Visst vore det önskvärt att moderna författare skulle dyka upp, med modernt språk, moderna allusioner, lika roliga som Wodehouse, med samma formuleringsförmåga och språkliga uppfinningsrikedom. De skulle förhoppningsvis kunna föra hans tradition, hans anda, vidare?? Eller är det möjligt? De måste nog skapa sina egna världar, egna gestalter, inte som de ovan nämnda pastischerna, som "bara" är nya historier inympade i Plums universum. Ny litteratur som för Plums språkliga tradition vidare har jag inget emot, men jag tvivlar starkt på att yngre författare kan lyckas skriva i hans stil, men "modernt" och på så sätt förhindra att Plum glöms bort. Blir det universum Plum skapat åt oss bortglömt, så förlorar vi en oerhörd rikedom.

Det är just hans språkliga humor jag skulle unna nya generationer att få uppleva. Det kan knappast vara en lösning att förklara allusioner i fotnoter, där man visar originalcitatets formulering och kontext. Jag tror inte alls att sådana "kommenterade" utgåvor skulle locka en **ny** läsekrets. "Annotations" på engelska finns ju redan publicerade för mängder av Plumtexter på hemsidan Madame Eulalie, men jag är övertygad om att dessa enbart används av "redan frälsta" Wodehouseläsare som vill dyka djupare in i hans värld. Och hakar inte rytmen upp sig i det "dansande språket" om det finns en massa fotnoter på varje sida med förklaringar? Förklaringar till varför något är roligt är ju sällan roliga. Om man moderniserar allusioner så skulle det rimligen resultera i en massa anakronismer, vilka inte finns i originalet och som kan behöva förklaras i noter. Om man inte moderniserar allusionerna behövs en massa noter för att förklara dem! Med Wodehouse's otaliga allusioner skulle nothänvisningarna svärma över sidorna likt Egyptens gräshoppor i Exodus. Bort det! Att Plum själv inte gillade fotnoter vet vi (förordet i Wodehouse om Wodehouse).

³ Min översättning från OED's hemsida

Placera historierna i modern tid? Försvenska dem? Parafraaser?

Håkanson nämner som exempel på friheter som svenska översättare tagit sig, är att man bytt miljö helt och flyttat originalets berättelse till Sverige. Det är tydligt mellan raderna att han menar att sådana tilltag fjärrar tolkningen för mycket från originalet. När en ”nyöversättning” avlägsnar sig för långt från originalet så blir det inte längre ett verk av Wodehouse på svenska, utan en parafraas baserad på en av hans historier. Många av Plums historier utspelas i en brittisk överklassmiljö med lantadel (som alla Blandingshistorierna) och med personer som lever ett lättgliv på ärvda förmögenheter (som Bertie Wooster). Att överflytta dessa historier till svensk miljö känns helt orimligt. Det är knappast möjligt att få en sådan berättelse ” trovärdig”. Ett sådant tilltag gjordes 1938 med romanen ”Blixt och dunder”. Den spelades in som biofilm i Sverige. Hasse Ekman skrev manus och bytte helt sonika ut den engelska miljön mot en svensk. Lord Emsworth blev greve Hägerskiöld. Åke Söderblom spelade sonen Putte (originalets Freddie). Så vitt jag vet blev filmen ingen större succé. Jag har sett den och för mig känns historien mer konstlad än rolig, omplanterad i svensk mylla. Plums historier och gestalter är farsartade, men har trots allt en viss trovärdighet. De är möjliga att acceptera i originalets engelska miljö, men de blir löjeväckande orimliga i svensk miljö. Jag tror att en orsak är att vi svenskar har ett annat förhållningssätt till vår ganska lilla adel, än vad engelska folket har till sin aristokrati. Den brittiska adeln har fortfarande en helt annan ställning och det finns en tradition av att ironisera över den. Ständsriksdagen, med adeln som ett av fyra stånd, övergav vi i Sverige 1866. Den ersattes med tvåkammarsriksdagen och första kammaren var inte en fortsättning på ståndet adeln. 1971 fick vi enkammarriksdagen. I England finns Överhuset kvar sedan medeltiden, även om dess makt har beskurits. På engelska heter det ”House of Lords”, dvs det är fortfarande ett politiskt forum för adeln! Överhuset består inte bara av gamla adelsläkter utan får fortfarande tillskott genom att man adlar man förtjänta medborgare (bl.a. P. G. Wodehouse!).

Ju större omarbetningar man gör desto mer diskutabelt blir det också i vilken grad det ”nya” verket kan ses som ett verk av originalets författare. Det blir mer fråga om en **parafraas** än en översättning. Håkanson nämner att det tidigt förekom parafraaser som ändå publicerades under originalförfattarens namn och utan att man angav att det var en parafraas. Vissa översättningar borde kanske utges som parafraaser för att markera distansen till originalet. ”Levande Bibeln”, som försökte tolka originaltexterna ”tanke för tanke”, inte ”ord för ord”, utkom 1977 och kallades då öppet för en parafraas. Somliga anser att Ohlmarks tolkning av ”Sagan om ringen” av J.R.R. Tolkien är på, eller över, gränsen till en parafraas. Tolkien själv var förnärmat över de friheter Ohlmark tog sig att ”förbättra” och ville inte kännas vid hans version! (Det är lite ironiskt att så många svenskar – däribland jag trots att jag inser det berättigade i kritiken - ändå hellre läser Ohlmarks mustigare, mer färgrika språk än Anderssons mer trogna översättning, och också hellre läser Ohlmark än Tolkiens lite torra engelska språk! Professorn i litteraturvetenskap i Göteborg, Dag Hedman anförtrodde mig vid ett tillfälle att han delade min preferens för Ohlmark.)

Några försök har gjorts att skriva modernare ”Plumhistorier” på engelska. Nutida engelskspråkiga humorister (mest kända: Sebastian Faulks och Ben Schott)⁴ har skrivit nya romaner i Plums stil, bibehållit Plums gestalter och miljö och försökt behålla också Plums stil. Personligen finner jag inte dessa böcker alls lika roliga som Plums egna och jag tror inte de medför att Plum får en ny läsekrets. De läses nog mest av läsare som redan är väl bekanta med Wodehouse och önskar att han skrivit mera. Den nutida författare som jag tycker kommer närmast Plums egen stil är australiensaren Max Barrett, i de två kortare pastischer han skrivit - och som jag översatt för Sällskapet - främst ”Ett ovärderligt Plommon”, 2019. Han har ingen ambition att förnya språket och hans lyckade pastisch är en fin hyllning till Plum, men inte heller den lär locka en ny läsekrets. Dessa pastischer **förutsätter att läsaren har ganska omfattande förkunskaper om Plums värld**. Min slutsats är att modernare författare som försöker skriva ”i Plums anda”, tyvärr inte räddar honom från glömskan. Vad jag vet har inte heller Faulks eller Schotts ”Wodehouseböcker” översatts till svenska. Bröderna Goodalls teaterpjäs ”Perfect Nonsense” baserad på ”Som det anstår en Wooster” gavs i svensk översättning och ansågs vara lyckad. Jag fick inte tillfälle att se den, men fick uppfattningen att det inte var så mycket en modernisering, som

⁴ Faulks: ”Jeeves and the Wedding Bells”, 2013, och Schott: ”Jeeves and the King of Clubs”, 2018.

en uppfinningsrik anpassning av romanen till teaterscenen. Såvitt jag vet har pjäsen inte heller aktualiserat Wodehouse's författarskap eller tillfört någon notabel ny svensk läsekrets

Problemet med modernisering av Plums språk är, som framhållits ovan, att man tillsammans med ett nyare språk också behöver byta ut också det mesta av en gammal referensram.

Plums värld och tid.

Många har påpekat att Plums värld inte är ett troget porträtt av det verkliga samhället i England från den tidigare delen av 1900-talet, även om han hämtat många drag därifrån. Han har skapat sin "egen" värld, ett England i hans fantasi. Det samhälle som fanns i verkligheten är borta, men Plums värld **har ju aldrig funnits i verkligheten** och behöver därför inte försvinna med den. Författarkollegan Evelyn Waugh gav uttryck för detta synsätt: "Mr. Wodehouse's idyllic world can never stale. He will continue to release future generations from captivity that may be more irksome than our own. He has made a world for us to live in and delight in." Gestalter och platser i Plums "egen" värld har ändå massor av förebilder i verkligheten, vilket inte minst N.T.P. Murphy har visat. Men "Plums England" är ett universum **i hans fantasi**, där tiden står stilla. Denna värld förändrades inte igenom hans produktion, åldrades inte, och jag kan därför dela det hopp som Waugh ger uttryck för: att den aldrig heller kan bli **föråldrad**. När man läser Plum så befinner man sig **i hans värld, i hans tid** och man accepterar fullt ut hans sätt att beskriva hur denna värld fungerar. Och det finns massor av arketypiska, roande paralleller till vår egen värld och nutid! (Jag jämförde t.ex. Donald Trump redan för fem år sedan med Plums kanske mest självbelätne knöl, den i egna ögon förträfflige Duke of Dunstable.⁵ Här finns en gestalt med kunskapsförakt och syn på "fake news" som föregrep Trump med ett halvt sekel! Så paralleller kan hittas utan att "tidsandan" behöver moderniseras!

Men trots allt så håller Plum, liksom hans värld, obestriddligen på att bli bortglömd i Sverige. Hans egen värld, där tiden står stilla, är nog inte det stora problemet, utan snarare att han använder sig av och bygger mycket av sin humor på allusioner till den dåtida verkliga litterära världen, och denna referensram har blivit allt mer bortglömd. Han låter, som sagts ovan, gestalter i "sin värld" använda massor av slanguttryck hämtade från den verkliga världen i början av 1900-talet. Många av dessa ord och uttryck har fallit ur bruk sedan länge. Om man som läsare inte förstår orden eller kan identifiera dem som slang, så får man svårt att uppskatta den stilbrytning som McCrum berömmar honom för.

Leve Wodehouse, också i Sverige!

Plum envisades med att betrakta omvärlden genom en humorists glasögon, också när katastrofer hotade och då t.o.m. Jeeves skulle erkänna situationen som "något brydsam". Detta märktes inte minst i Plums skildringar av hans egna erfarenheter från tysk fångenskap i slutet av andra världskriget. I sina beramade radiotal från Berlin betraktade han allt ur humoristens perspektiv, inte politiskt perspektiv, vilket som bekant inte alls gick hem i inflytelserika kretsar i England som menade att han borde ha tigit. "Om detta är övre Schlesien, hur ska det då se ut i nedre Schlesien" frågade Plum sig. Det föll inte Plum in att iaktta omgivningen med annat än humoristens roade blickar. Denna "bristande realism" ser jag hellre som en förmåga att upptäcka det humoristiska även i eländiga omständigheter, och en sådan förmåga behöver vi mer än någonsin i dessa bistra tider.

Håkansons bok påminde mig om att ett stort antal stora författare glömts bort och att många av dessa ingår i Wodehouse's referensram. Att denna referensram är till stor del brittisk, gör att den är ännu mer bortglömd i Sverige. Tyvärr är Plum sannolikt på väg att möta samma öde som många andra firade författare: att bli osynlig och glömd. Unga svenskar stöter aldrig på honom. Namnet Wodehouse säger dem ingenting alls. Men låt oss alla som älskar Wodehouse sprattla emot så mycket som möjligt, av omsorg för kommande generationer! Världen blir lättare att leva i när man emellanåt får betrakta den

⁵ https://wodehouseforskning.weebly.com/uploads/2/5/4/2/25425413/dunstable_och_trump_9_juni_2020.pdf

genom Plums glasögon. Var det inte vår tidigare medlem Birgitta Stenberg som menade att om man läser lite av Wodehouse varje dag så kan det inte bli en helt igenom dålig dag? Låt oss skjuta upp att ge upp hoppet. Det finns andra författare som fått en revival!

På engelska kommer hans böcker ständigt ut i nya upplagor. Jag inser att även engelskspråkiga läsares litterära referensram förnyas och att deras gamla författare glöms, så försvinnandet in i dimman är kanske mest en tidsfråga även i England och USA? I Sverige har nya upplagor inte tryckts på 40 år! Jag skulle gärna se att någon av Hammars bästa översättningar, ev. med marginella redigeringar, skulle ges ut i ny pocketupplaga. En ny upplaga, om den marknadsförs kommersiellt på samma sätt som andra klassiker (som Austen, Dickens, m.fl.) skulle innebära en ganska massiv exponering i bokhandelshyllor, bibliotek, kultursidor, nätet, sociala media etc. Tänk om Sällskapet kunde medverka på något sätt till detta? Sponsring? Förhoppningsvis kunde detta leda till att också TV-serien Jeeves & Wooster skulle repriseras. I bästa fall kunde detta bli startpunkten på en revival i Sverige?

Kan vi hjälpa till på andra sätt? Jag hoppas att Sällskapet vill försöka verka för att pröva så många vägar som möjligt. Olika Plumentusiaster kan säkert komma med många olika idéer? Initiativ efterfrågas!

Min, tyvärr pessimistiska, slutsats

Även om "Plums egen värld" är tidlös i betydelsen att den inte åldras, så har massor av formuleringar och "bevingade ord" myntade av gamla författare som Plum alluderar på, blivit föråldrade och bortglömda. Om det bara varit så att historierna utspelats i denna svunna värld så hade det kanske fungerat (liksom för Jane Austen) att modernisera språket i översättningarna. Men Plum använder i "sin egen värld" en referensram som hämtats från den dåtida verkliga världen. I Plums värld står tiden och språket stilla, men inte i den verkliga världen. Min slutsats blir alltså att en betydande del av hans roligheter inte förstås av moderna svenska läsare. Detta kan vara en starkt bidragande orsak till glömskan. Han upplevs inte lika rolig.

Tyvärr är det kanske bara att acceptera att Wodehouse tillhör den stora skaran författare som en gång var storheter. Dock kommer det troligtvis alltid att finnas en exklusiv grupp av läsare, också i Sverige, som har den referensram som behövs för att kunna avnjuta honom. Han är värd ett bättre öde än att bli helt bortglömd och **han kommer säkert att ha kvar en liten, men trogen "vänkrets"**, förhoppningsvis inte bara Sällskapet!

Men jag fortsätter **hoppas** att ett underverk ska ske. Jag kallar det ett underverk eftersom jag har svårt att inse **hur** det skulle kunna gå till. Är en revival möjligt utan att läsarnas referensram utvidgas och inkorporerar mer från mellankrogstiden? Är en renässans möjlig, med tillkomst av en väsentlig **ny läsekrets**? Sin fornstora popularitet i Sverige tror jag aldrig han kan återerövra. Men det borde vara möjligt att göra honom betydligt mer känd, att öka hans nuvarande läsekrets ganska rejält? Kan WodehouseSällskapet göra någon insats för detta? Eller är den uppgift som återstår för Sällskapet att vara en samlingspunkt för en exklusiv liten grupp av fans, en liten sekt som tillsammans utan uppmärksamhet dyrkar vår idol? Men tyvärr förefaller många att ha gett upp.

Har Sällskapet helt gett upp hoppet om en renässans, i varje fall en begränsad sådan? Medlemmarnas medelålder är ganska hög. Finns det några som vill och orkar engagera sig i att hitta vägar till att placera Wodehouse på tapeten?? Kanske kunde en, ev. försiktigt reviderad, nytgåva i pocketformat av någon eller några av hans bästa och mest tidlösa böcker, kombinerad med samma marknadsföring som görs för nytgåvor av andra klassiker ge en skjuts? Kan vi övertala något klassikerförlag att våga satsa? Finns det medlemmar som är villiga att satsa tid och engagemang? Kan vi bidra med finansiering eller sponsring på något sätt? Som Sällskap och/eller som privata medlemmar? Jag skulle kunna tänka mig att agera riskkapitalist (med några långsjarlar) om jag får sällskap av andra andra. Det är ingen dålig samhällsinsats! Om sådana nytgåvor skulle kunna kombineras med repriser i olika TV-kanaler av främst "Jeeves och Wooster" så finns kanske en möjlighet att Plum åter får rättmätig uppmärksamhet och att någon av hans böcker på svenska blir kvar i vår kulturkanon?